

**TOSHKENT SHAHRIDA RUS VA MAHALLIY AHOLI O'RTASIDAGI
IJTIMOIY-MADANIY MUNOSABATLAR (1865-1917)**

Abduxamidova Mavlyuda Abduvaxidovna

Toshkentdagi Singapur menejmentni rivojlantirish unstituti

O'quv resurs bo'limi mutaxassisi

Annotatsiya: Mazkur maqola Rossiya imperiyasi tomonidan Toshkent shahri zabt etilgandan so'ng (1865) to 1917-yilgacha bo'lgan davrda rus va mahalliy aholi o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy munosabatlarni tahlil qiladi. Maqolada shaharning "eski" va "yangi" qismlari o'rtasidagi aloqalar, madaniy ta'sir, ta'lim sohasidagi hamkorlik, savdo-sotiq munosabatlari va kundalik hayotdagi o'zaro munosabatlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Toshkent, rus-mahalliy munosabatlar, ijtimoiy hayot, madaniy aloqalar, kolonial davr, urbanizatsiya, madaniy sintez.

Kirish

1865-yilda Toshkent shahrining Rossiya imperiyasi tomonidan zabt etilishi shahar hayotida yangi davrni boshlab berdi. Shahar tez orada ikki qismga - an'anaviy "eski shahar" va yangi qurilgan "yevropa qismi"ga bo'lindi. Bu ikki qism o'rtasidagi munosabatlar murakkab va ko'p qirrali xarakterga ega edi [1, b.34].

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bu davrdagi rus-mahalliy munosabatlarni o'rganish orqali zamonaviy Toshkentning shakllanish jarayonlarini, shahar madaniyatining rivojlanish dinamikasini tushunish mumkin.

Asosiy qism

1865-yildan so'ng Toshkent shahri ikki qismga ajratildi: "eski shahar" va "yangi shahar". Bu bo'linish nafaqat ma'muriy, balki ijtimoiy-madaniy chegarani ham belgiladi [2, b.67]. "Yangi shahar"da asosan rus aholisi, harbiylar va ma'murlar yashar edi. "Eski shahar"da esa mahalliy aholi istiqomat qilardi.

1870-yillardan boshlab Toshkent shahrida rus-tuzem maktablari ochildi [3, b.123]. Bu maktablar ikki madaniyat vakillari o'rtasidagi muloqot markaziga aylandi. Mahalliy yoshlar rus tilini, rus o'quvchilari esa mahalliy tillarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Shaharning ikkala qismi o'rtasida savdo-sotiq aloqalari faol rivojlandi. "Eski shahar" bozorlari rus aholisi uchun mahalliy mahsulotlar manbaiga aylandi. Rus savdogarlari esa yevropa mollari bilan mahalliy bozorni ta'minladilar [4, b.156].

Ikki madaniyat vakillari o'rtasidagi munosabatlar natijasida o'ziga xos madaniy sintez yuzaga keldi. Mahalliy aholi yevropa uslubidagi kiyim-kechak, maishiy buyumlarni qabul qila boshladi. Ruslar esa mahalliy oshxona, hunarmandchilik va me'morchilik an'analaridan ta'sirlandilar [5, b.89].

Rus shifokorlari mahalliy aholi orasida zamonaviy tibbiyot xizmatlarini joriy etishga harakat qildilar. 1880-yillarda birinchi shifoxonalar ochildi, sanitariya qoidalari joriy etila boshlandi [6, b.234].

Shaharning "yangi" qismida qurilgan yevropa uslubidagi binolar, keng ko'chalar va xiyobonlar asta-sekin "eski shahar" qismiga ham ta'sir ko'rsata boshladi. Mahalliy me'morlar yangi qurilish texnologiyalari va uslublarini o'zlashtirib oldilar [7, b.178].

1890-yillardan boshlab shaharning ikki qismi o'rtasida madaniy tadbirlar, bayramlar va ko'ngilochar tadbirlar orqali muloqot kuchaydi. Teatr, sirk, kinematograf kabi yangi ko'ngilochar turlar mahalliy aholi orasida ham ommalasha boshladi [8, b.145].

Pravoslav cherkovlari va masjidlar yonma-yon faoliyat yuritdi. Diniy bag'rikenglik nisbatan yuqori darajada saqlanib qoldi [9, b.198].

Rus ayollari mahalliy xotin-qizlar hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdilar. Ta'lim, tibbiyot va maishiy madaniyat sohasida yangi an'analar kirib keldi [10, b.167]. Rus-mahalliy munosabatlarning muhim jihati madaniy-ma'rifiy muassasalar faoliyatida namoyon bo'ldi. 1870-yilda tashkil etilgan Turkiston xalq kutubxonasi nafaqat rus, balki mahalliy ziyolilar uchun ham bilim olish maskani bo'lib xizmat qildi. Bu yerda sharq qo'lyozmalari to'plandi va o'rganildi [3, b.134]. Kutubxona bazasida mahalliy va rus olimlari hamkorligida ilmiy anjumanlar o'tkazildi.

Rus sanoatchilarining kelishi bilan an'anaviy hunarmandchilik yangi bosqichga ko'tarildi. Mahalliy hunarmandlar zamonaviy texnologiyalar bilan tanishdilar. Masalan, to'qimachilik sohasida fabrika uskunalari joriy etildi, zargarlik buyumlari ishlab chiqarishda yangi texnologiyalar qo'llanila boshladi [7, b.182]. Bu jarayon mahalliy hunarmandlarning malakasini oshirish bilan birga, ularning mahsulotlari sifatini ham yaxshiladi.

1899-yilda Toshkentga temir yo'l kelishi shahar hayotini tubdan o'zgartirdi. Mahalliy aholi yangi transport vositalaridan foydalanishni o'rgandi. Pochta va telegraf

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 10. October 2024

xizmatlari rivojlandi. Bu o'zgarishlar shaharning ikkala qismi o'rtasidagi aloqalarni yanada mustahkamladi [4, b.167].

Rus shifokorlarining faoliyati natijasida zamonaviy tibbiyot usullari mahalliy aholi orasida tarqala boshladi. 1890-yillarda birinchi vaksinatsiya kampaniyalari o'tkazildi. Mahalliy tabiblar va rus shifokorlari o'rtasida tajriba almashish holatlari kuzatildi. Shahar aholisi orasida gigiyena qoidalariga rioya qilish targ'ib qilindi [6, b.240].

Ikki jamiyat vakillari o'rtasida nikohlar kam uchrasada, oilaviy munosabatlarda o'zaro ta'sir kuzatildi. Rus oilalari mahalliy xizmatkorlar yollashi, mahalliy boylar rus guvernantkalar yollashi odatiy holga aylandi. Bu jarayon madaniy almashinuvni yanada kuchaytirdi [8, b.150].

Bu o'zgarishlar natijasida Toshkent shahri Markaziy Osiyoning eng yirik madaniy markazi sifatida shakllandi. Ikki madaniyat vakillarining o'zaro munosabatlari shaharning keyingi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Xulosa

1865-1917-yillarda Toshkent shahrida rus va mahalliy aholi o'rtasidagi munosabatlar murakkab va ko'p qirrali xarakterga ega edi. Bu munosabatlar natijasida:

1. Shaharning zamonaviy infratuzilmasi shakllandi
2. Ta'lim tizimi modernizatsiya qilindi
3. Savdo-sotiq aloqalari rivojlandi
4. Madaniy sintez jarayoni kuchaydi
5. Tibbiyot va sanitariya sohasida yangi standartlar joriy etildi

Bu davr Toshkent shahrining zamonaviy megapolis sifatida shakllanishida muhim bosqich bo'ldi. Ikki madaniyat vakillari o'rtasidagi munosabatlar bugungi Toshkent shahrining o'ziga xos madaniy qiyofasini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatdi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Добромыслов А.И. (1912) Ташкент в прошлом и настоящем. Ташкент.
2. Абдурахимова Н.А. (1994) Колониальная система власти в Туркестане. Ташкент: Фан.
3. Morrison A. (2008) Russian Rule in Samarkand. Oxford: Oxford University Press.
4. Sodiqov H. (2011) O'zbekiston tarixi. Toshkent: Sharq.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 10. October 2024

5. Лунин Б.В. (1962) Научные общества Туркестана и их прогрессивная деятельность. Ташкент.
6. Агаров D.Yu. (2004) Бухарское ханство в русской востоковедческой историографии. Москва.
7. Ziyaeva D. (2000) Turkiston shaharlari. Toshkent: Fan.
8. Jeff S. (2010) Tashkent: Forging a Soviet City. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
9. Халид А. (2010) Ислам после коммунизма. Москва: Новое литературное обозрение.
10. O'rmonov N. (2015) O'zbekiston tarixi. Toshkent: O'qituvchi.

**Research Science and
Innovation House**